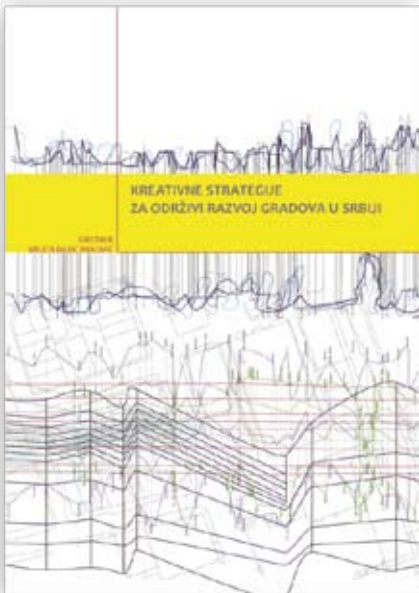

КРЕАТИВНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА ОДРЖИВИ РАЗВОЈ ГРАДОВА У СРБИЈИ

Аутори: **Милица Бајић Брковић, Ева Ваништа Лазаревић,
Нађа Куртовић Фолић, Јелена Живковић, Невена Васиљевић,
Ксенија Петовар, Весна Јокић, Петар Митковић,
Љиљана Василевска, Ђорђе Милић, Зоран Никезић,
Данијела Миловановић Родић, Ксенија Лаловић**
Издавач: **АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ**
Београд, 2010.

Књига *Креативне стратегије за одрживи развој градова у Србији* окупља на једном месту знање и искуство врхунских стручњака из области урбанистичког и просторног планирања и представља значајан корак у превазилажењу процепа који је настао између теорије и праксе. Поред пресека тренутног стања, у књизи се анализирају интернационална искуства, али и дефинишу смернице и препоруке које би довеле до квалитетне развојне стратегије и олакшале спровођење стратешких циљева и решења у нашим условима. Теме су груписане у пет кључних целина које урбани развој у Србији посматрају кроз призму одрживости и детектују њене најважније манифестације у простору и друштву. Осветљавајући кључне слојеве савремене урбане егзистенције, сваки од аутора прави паралелу између глобалних тенденција и стања затеченог у Србији након две деценије стагнације.

Први део - *Слојевити пејзаж урбаних простора* (М. Бајић Брковић), као централну тему посматра савремени град и његов урбани капитал који има кључну улогу како за развој самог урбаног ентитета, тако и за укупни развој земље. Предложена полазишта, стратешки циљеви и решења јасно су постављени у оквир одрживости која се чита на националном нивоу, нивоу урбаних кластера, мрежа градова и урбаних

насеља, као и на локалном нивоу, где смернице директно произилазе из бројних идентификованих проблема. Нагласак се ставља и на фазу имплементације која би помоћу правних, економских и организационих мера гарантовала достизање жељеног степена одрживости градова у Србији. Посебан проблем свакако је везан и за процес урбане обнове и регенерације (Е. Ваништа Лазаревић) који у Србији веома често показује и своју лошу страну. Управо зато, предлаже се модел интегративне урбане обнове прилагођене нашим специфичним условима, посебно у случају *brownfield* локација које би међу првима могле бити активирание.

Култура и идентитет, као извор значајних компаративних предности савременог града, обрађени су у другом делу књиге. Културно наслеђе (Н. Куртовић Фолић), као један од необновљивих ресурса који у нашој земљи није имао адекватан третман, свакако чини важну компоненту друштвене и економске одрживости. Због тога се истиче његов стратешки значај као генератора развоја, а савремени приступ дефинише концепт који би одликовала флексибилност, ефикасност, либералност, прагматичност и демократичност. Битну компоненту развоја свакако представља и одрживост предела (Ј. Живковић, Н. Васиљевић) чије се вредности морају на прави начин идентификовати и укључити у дефинисање развојног карактера. Ауторке наглашавају важност интеграције проблематике предела у стратешке документе и детаљно презентују читав низ савремених мера и концепата.

У Просторним димензијама превазилажења подела аутори су посебну пажњу посветили проблемима социјалног развоја који, као основа социјалне кохезије, представљају један од стратешких развојних циљева ЕУ (К. Петовар, В. Јокић). Однос града и села, посматран из перспективе одрживог просторног развоја, детаљно је приказан у тексту П. Митковића и Љ. Василевске. Поред могућности партнерског односа ова два ентитета, наглашен је и значај повећања квалитета живота у руралним подручјима, а формулисани приоритети, као и предложене мере и инструменти, показују велику важност интегралног приступа.

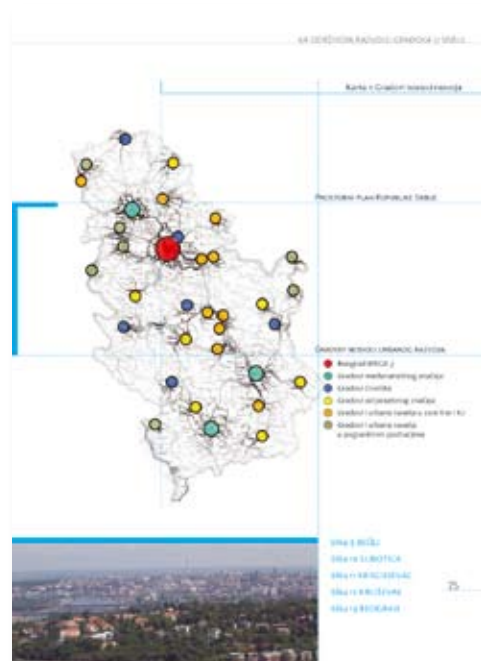
У четвртм делу *Управљање просторним развојем*, представљен је значај израде националне стратегије развоја, као и сам процес припреме *Стратегије просторног плана Србије* (Ђ. Милић). Како је стратешко планирање резултанта деловања различитих сила, издвојени су најважнији елементи и презентована су два кључна приступа - основни (акциони) и модел заснован на циљевима. Истовремено, пажња је посвећена и инструментима управљања/усмеравања просторног развоја градова (З. Никезић), при чему уочене крајности из праксе и усвојени европски стандарди обликују жељени модел заснован на синергији три кључна домена - локалне самоуправе, непосредне државне интервенције и просторног и урбанистичког планирања.

Поглавље *Србија и информатичко друштво* заокружује материју изнету у књизи упознајући нас са читавим низом најсавременијих могућности које су везане за процес управљања и одлучивања у оквирима одрживог просторног

развоја. ИКТ, посматране као чинилац или ново окружење, свакако доприносе другачијој перцепцији и функционисању процеса планирања и управљања, а њихова примена у нашим условима носи и низ (не)очекиваних изазова. Управо зато, концепт е-управљања који предлаже Д. Миловановић Родић прилагођен је локалним специфичностима, те се као приоритетне активности наводе увођење е-управе, е-знања и е-инфраструктуре на свим нивоима. Подршка одлучивању (К. Лаловић) је још једна од могућих примена напредних информационих технологија, а ауторка наглашава важност формирања интегралних информационих основа о територији, наводи успешне примере њихове примене и истиче улогу коју овакви системи подршке имају за одрживи развој градова.

Евидентно је да књига која је пред нама пружа низ драгоцених информација које своју примену налазе и у теорији и у пракси. Свеобухватношћу тема, јасном структуром и синхронизованим указивањем на страна искуства и домаћу реалност она олакшава рад како професионалцима, тако и студентима. Стога *Креативне стратегије за одрживи развој градова у Србији* интригирају својим садржајем струку, али и сродне дисциплине којима су у центру интересовања савремени град, његови просторни и друштвени феномени, урбане трансформације. Имајући то у виду, може се рећи да се сусрећемо са вредним документом и сведочанством турбулентног времена у коме се налазимо, али и суочавамо са значајним путоказом ка прихватљивијој визији будућности којој тежимо.

Проф. др Александра Ступар,
Архитектонски факултет Универзитета у Београду

Монографија *Креативне стратегије за одрживи развој градова у Србији* дело је ауторског тима стручњака и спољних сарадника Архитектонског факултета Универзитета у Београду, ангажованог на изради *Стратегије просторног развоја Републике Србије и Просторног плана Републике Србије*, који је обрађивао проблематику одрживог урбаног и руралног развоја, културног и природног наслеђа, социјалног развоја и управљања развојем.

Монографија садржи пет поглавља и то: *Слојевити пејзаж урбаних простора, Култура и идентитет, Просторне димензије превазилажења подела, Управљање просторним развојем и Србија и информатичко друштво*. Свако поглавље садржи по два рада.

Прво поглавље *Слојевити пејзаж урбаних простора* бави се питањима стратегије одрживог развоја градова у Србији. Полазећи од постојећег стања и ограничења, предлажу се решења која су одговор на текуће проблеме, идентификована су одређења и стратешки циљеви који су дефинисани у складу са визијом одрживости, процењен је урбани капитал и капацитет градова за развојну трансформацију, разрађени су механизми за имплементацију решења са утврђеним капацитетима и одговорностима. Обнова и регенерација градова је данас, не само у просторном смислу, тема број један у Србији. Запуштени и девастирани градови оптерећени бројним сложеним проблемима, као што су просторни, економски, привредни, социолошки, тема су, не само овог поглавља, већ и целе монографије.

Друго поглавље обрађује **културно наслеђе и предео**. Став аутора првог рада у овом поглављу, да културно наслеђе мора бити схваћено као необновљиви ресурс и да као такав мора имати веома значајан утицај на формирање стратегије одрживог развоја, поткрепљен је бројним аргументима и примерима из светске праксе, чије резултате морамо уважити. Изнети су ставови о принципима и утицајним факторима које треба узети у разматрање при формирању стратегије очувања, заштите и коришћења културног наслеђа, који би требало да буду имплементирани у будући одрживи развој Србије. Други рад образлаже став да су предели и амбијенти насеља елементи културе и идентитета и успоставља релацију између квалитета предела и одрживог просторног развоја. Наглашен је утицај предела на развој савременог друштва и квалитет живота. Валоризација предела постаје незаобилазна тема у стратешким документима просторног развоја Европе, те би такав приступ требало применити и у Србији, став је аутора овог рада.

Треће поглавље обрађује **социјални развој** кроз анализу квалитета и доступности установа од јавног интереса које су један од кључних елемената за остваривање политике укључивања грађана у друштвени развој. Неквалитетне јавне службе увећавају проблеме грађана, нарочито оних који живе у сеоским, периферним и саобраћајно неинтегрисаним насељима и подручјима. Анализирана је просторна димензија социјалне кохезије у Србији као и индикатори доступности услуга установа у којима се остварују социјална и културна права грађана. Други рад у овом поглављу бави се сложеном проблематиком на релацији село-град, могућностима смањења разлика и успостављања хармоније у односима урбано-руралних подручја.

Четврто поглавље обрађује тематику **управљања просторним развојем**. Занимљива су искуства аутора у припреми *Стратегије просторног развоја Републике Србије* и програмских основа *Стратегије*. Оцењено је да јединице локалне самоуправе немају довољан капацитет за подстицање развоја, већ да се он може подстакнути на регионалном нивоу. Регион као територијална јединица функционално повезаних подручја јединица локалних самоуправа, располаже значајним али недовољно активираним природним потенцијалом и територијалним капиталом. Како имплементирати план, који инструменти управљања то омогућавају, тема је следећег рада. Неадекватна имплементација „обара“ план ма колико он био добар. Аутор заступа тезу да план не може бити добар уколико није усклађен са реалним условима и залаже се за концепт различитих инструмената управљања, зависно од просторне развијености појединих региона. У овом раду, инструменти управљања просторним развојем разматрани су као израз супротности на релацији идеје и имплементације, а у условима просторних, економских и социјалних различитости под којима се примењују.

Пето поглавље *Србија и информатичко друштво* обрађује неизбежне промене које се дешавају у концепцији управљања простором, а које су последица развоја и примене информационо комуникационих технологија (ИКТ). Изложен је концепт модела развоја и примене ИКТ у пословима управљања просторним развојем. Модел представља сет смерница развоја е-управе у сегменту који се тиче просторног развоја на националном, регионалном и локалном нивоу. Тежиште другог рада у овом поглављу је преглед савремених достигнућа у развоју информационоих

система za podršku odlučivanju u održivom razvoju gradova i њихове концептуалне поставке усмерене ka промени перцепције реалности, подизању свести и промени система мишљења свих актера у одрживом развоју.

Овако структурирана монографија заслужује пажњу научне и стручне јавности не само са становишта оригиналног доприноса одрживом развоју градова, већ и због тога што су предложена решења применљива у теорији и пракси просторног развоја. Аутори обрађују сложену проблематику одрживости, посебно када су у фокусу градови у Србији, оптерећени бројним проблемима, често тако супротним поступатима одрживости. Аутори мађусобно сарађују и нуде мултидисциплинарни приступ решењу ових проблема и залажу се за даље укључивање других струка без којих нема позитивног помака. Укључивање шире јавности, партиципација грађана и заједништво приватника и државе у том процесу неопходни су да би он довео до позитивних резултата.

Посебну вредност монографије представљају примери и искуства земаља које су овим путем кренуле много пре нас и многе проблеме до сада решиле. Мултидисциплинарним приступом проблемима одрживости дат је конкретан допринос планирању градова Србије, применљив у пракси и од несумњивог научног значаја. Успостављене су основе за даљи легислативни оквир за усклађивање циљева сваког обрађеног сегмента понаособ са циљевима укупног просторног развоја и теоретско-методолошки оквир за интеграцију проблематике управљања развојем.

Како побољшати квалитет живота, демографску структуру, привреду и инфраструктуру, очувати оно мало вредности које су још остале, посебно у селима Србије, подстаћи економски, социјални и еколошки развој, кључна су питања целокупне стратегије развоја Србије, па и ове књиге.

Аутори имају јединствен став по многим питањима, а готово у свим радовима истакнут је значај регионалних целина за подстицање развоја. Посебно су анализирана и аргументована стратешка опредељења равномернијег субрегионалног развоја.

Кључни изазов будућности налази се у обезбеђивању довољне разноликости окружења за развој, сматра већина аутора и тај свој став врло аргументовано поткрепљује анализирајући стање у Србији и Европи. Залагање за флексибилне моделе не само у области управљања већ и глобално, посебна је вредност која одражава демократски и истраживачки дух аутора. То све подразумева знање различитих актера у овом процесу, што није увек присутно. Зато се предлажу различити комплементарни модалитети развоја.

Кључна реч и оно што повезује наизглед различите теме је одрживи развој градова. Ова различитост тема вођена на почетку програмским основама *Стратегије*, па затим самом *Стратегијом просторног развоја*, обличена је у смислену целину, за коју су заслужни, поред самих аутора, координатор овог тима и уједно уредник монографије и, посредно, руководац израде *Стратегије*, који је поставио концепцију и методологију овог изузетно сложеног задатка.

Рецензент

др Мила Пуцар, научни саветник,
Институт за архитектуру и урбанизам Србије

